Bijlage 2: **Overzicht aan mogelijke maatregelen voortkomend uit BMH en Bestemming Parijs (zomer 2021)**

Bijlage behorend bij Kamerbrief 'Toezegging omtrent overzicht van maatregelen voor een circulaire economie'

<table>
<tr><th>Knelpunt</th><th>Oplossingsrichting (inclusief bron)</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Economische knelpunten
Waaronder: milieuschade niet meegeno-men in prijzen, goedkope primaire grondstoffen, recyclen duurder dan verbranden, gebrek aan (risico)financiering en een beperkte marktvraagg</td><td>1. Beprijzen van milieuschade
<table>
<tr><td>Fase</td><td>Mogelijke opties</td></tr>
<tr><td>Winning</td><td>a. EU importbelasting op zeer milieuvervuilende grondstoffen en producten, eventueel kritieke grondstoffen in combinatie met een verlichting van de belasting op arbeid (bron: BMH, Ex'taks Deltaplan belastingen)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Productie</td><td>b. Afschaffen vrijstelling energiebelasting voor gebruik energiedragers als grondstof ('feedstockheffing) (bron: BMH, BP)</td></tr>
<tr><td>c. Belasting op luchtvervuilende emissies SOx, NOx en fijnstof (bron: BMH)</td></tr>
<tr><td>Gebruik</td><td>d. Aanschafbelasting, gedifferentieerde verwijderingsbijdrage of statiegeld op producten zoals laptops en smartphones waar schaarse materialen in gebruikt worden (bron: BMH).</td></tr>
<tr><td>Afvalver-werking</td><td>e. Verhogen en differentiëren afvalstoffenbelasting (bron: BMH) in een groeipad naar € 205/ton in combinatie met een Opslag Circulaire Economie ten behoeve van een Stimuleringsregeling Circulaire Economie (analoog aan ODE en SDE++) (bron: laatste stand van denken).</td></tr>
</table>
2. Stimuleren uitrol van milieuvriendelijke technieken
a. Structureel verhogen budget MIA- & Vamil-regeling met totaal € 30 mln (bron: BMH, BP)
b. Ophoging investeringsaftrek in de MIA van 36% naar 45% (uitbreiding van 3 naar 4 categorieën) (bron: BMH, BP).
c. Steunpercentage gedifferentieerd verhogen voor technieken met een langere terugverdientijd van 8-14 jaar (bron: laatste stand van denken).
d. Verwijderen budgettaire schotten tussen MIA/Vamil (bron: BP).
3. Prikkels om van afvalverbranding naar recycling te gaan
a. (Toewerken naar) verbod op verbranding van recyclebaar afval (bron: BMH).
b. Moratorium op verbrandingscapaciteit (bron: BMH).
c. Tenderregeling voor afbouw AVI-capaciteit (bron: laatste stand van denken, analoog aan afbouw kolencentrales).
d. Stimulering investeringen in mechanische en chemisch recycling t.a.v. infrastructuur, demonstratie en opschaling, toepassing in nieuwe producten & materialen e.d. (bron: BMH, BP).
e. (In verlengde van d) Investeringen in een circulaire plastics & textiel hub (bron: fiche RRF).
f. Verplicht percentage recyclaat in bouwmaterialen en kunststoffen (bron: BP).</td></tr>
</table>

4. Bevorderen betere mono-stromen voor hoogwaardige recycling

a. Stapsgewijs aanscherpen normen die de overheid stelt aan producenten van verpakkingen of producten qua recycling en/of aan gemeenten rond afvalstromen (bron: BMH).
b. Stimuleren eenduidigheid van afvalscheiding voor burgers en beter traceerbaar maken van afval/materiaalstromen via databeheer en blockchaintechnologie (bron: BMH).
c. Verplichting tot implementeren afvalscheiding op kantoren, bij winkels en dienstverlening (KWD-sector) en in de openbare ruimte (gemeenten) (bron: BMH).
d. Het stimuleren van onderzoek, innovatie en toepassing van Carbon Capture & Usage i.p.v. Carbon Capture & Storage bij industrie en AVI's (bron: laatste stand van denken).

5. Bevorderen hoogwaardige inzet biogrondstoffen en recyclaat

a. Uitvoeren en ondersteunen van de acties vanuit het duurzaamheidskader biogrondstoffen, met name op het gebied van instrumentarium (bron: BP).
b. Normering recyclaat en biobased in kunststoffen en bouwmaterialen voor rijksinkoopbeleid (bron: BP).
c. Bijmengverplichting en investeringsprogramma duurzaam gas (bron: BP)
d. Verhoging nationale productie biogrondstoffen (vitale en meer bomen) (bron: BP).

6. Vraag stimuleren door maatschappelijk verantwoord inkopen

a. Versterken ondersteuning van inkopers en opdrachtgevers door het expertisecentrum PIANOo en beschikbaar stellen van een pool van organisatieverandering experts en ketenregisseurs aan overheden (bron: BMH).
b. Uitbreiding bestuurlijke afspraken in convenant over concrete en meetbare circulaire impact met inkoop in de meest kansrijke sectoren, zoals bouw, transport, ICT, textiel en kantoormeubilair (bron: BMH).
c. Versnelling uitbreiding van de MVI-criteria met circulaire richtlijnen (bron: BMH, BP).
d. Tenderregeling voor onrendabele top circulaire overheidsinkoop, bijvoorbeeld meubilair/textiel (bron: laatste stand van denken).

7. **Aanjagen financiering en circulaire verdienmodellen**

a. Opzetten van een medefinancieringsfonds voor CE, in samenwerking met InvestNL en de EIB (bron: BMH).
b. Voortzetten en verbreden van het Versnellingshuis (bron: BMH)
c. Opschalen van de subsidieregeling Circulaire ketenprojecten (bron: BP, RRF)

Uitbreiden bestaande regelingen:

d. Groenregeling voor CE met ophoging budget met mogelijkheid tot (gedeeltelijke) verliescompensatie (bron: BMH, RRF)
e. Specifieke tender in de 'seed capital regeling' van RVO (bron: BMH)
f. Voortzetten DEI+ CE (bron: BMH, RRF)
g. Bestaande regelingen ombouwen naar CE-ondersteunende maatregelen zoals cohesiefondsen (bron: BMH).

Knelpunten rond kennis en innovatie Waaronder: te trage kennis- ontwikkeling, kennisprei-ding en praktische toepassing van innovatie	**8. Kennis en innovatie stimuleren door meer langdurige programma's** a. Een subsidieprogramma voor (wetenschappelijke) vraagstukken gericht op de ontwikkeling van een circulair economisch systeem (dit betreft niet alleen technische, maar ook generieke, juridisch en bestuurskundige, psychologische, sociaal- en financieel-economische vraagstukken) (bron: BMH, BP, RRF). b. Een programmatische, meerjarige innovatieaanpak rond de transitieagenda's, inclusief samenwerking met onderwijsinstellingen. Binnen deze aanpak kunnen meer proeftuinen opgestart worden waarbinnen geëxperimenteerd kan worden en regelvrije ruimte is, en waarbij op grote schaal samengewerkt kan worden tussen bedrijven, overheden, wetenschap en ook onderwijsinstellingen (bron: BMH, BP, RRF). c. Opzetten van een 'pre-seed fonds' waar men onderzoek en ontwikkeling uit kan financieren (dit kan ook door bestaande regelingen uit te breiden) / bestaand innovatie-instrumentarium versterken en intensiveren (bron: BMH, BP, RRF). d. Impuls op aansluiting van het onderwijs op de vaardigheden en kennis die benodigd zijn voor een CE (bron: BMH). e. Subsidie voor toepassings- en praktijkgericht onderzoek naar CE gericht op samenwerking van beroepsonderwijsinstellingen en bedrijven, bijv. door de KIEM-regeling hbo (lectoraten) uit te breiden en KIEM-regeling mbo(practoraten) op te zetten (bron: BMH).
Institutionele knelpunten Waaronder: Economische systeem ingericht volgens eisen van lineaire economie, korte termijnper-spectief van producenten, belemmeringen in (internatio-nale) wet- en regelgeving, en beperkingen in internationale handel	**9. Boekhouding en financiële verslaglegging aanpassen naar brede welvaart** a. Programma met accountancy en financiële sector dat toewerkt naar andere financiële spelregels (bron: BMH). b. Voorschrijven dat in jaarverslagen in de publieke en private sector meer verplichtingen worden opgenomen over verifieerbare niet-financiële informatie (bron: BMH). c. Incorporeren van brede welvaartsprincipes in jaarstukken en meenemen hiervan in de besluitvorming over inkoop door de rijksoverheid en mede (semi-)publieke organisaties (bron: BMH). d. Invoeren van een brede welvaartstoets op diverse overheidsregelingen en voorstellen (bron: BMH). e. Invoeren van true-pricing aan de voorkant. Hiermee wordt bedoeld dat bij bijvoorbeeld inkoop of investeringen niet alleen de kosten op de markt, maar ook de maatschappelijke kosten een rol spelen in de besluitvorming (bron: BMH).
	10. Producenten meer en langer verantwoordelijk maken voor hun producten a. Verplichten tot langere garantieperioden naar gelang de redelijkerwijs te verwachten levensduur van producten, en waarbij de bewijslast wordt omgekeerd (bron: BMH). b. Versterken van huidige UPV-systemen voor batterijen, verpakkingen en elektronische apparatuur door preventiedoelen te stellen, inzameldoelen te verscherpen en recycledoelen te verhogen en te specificeren naar type materialen (bron: BMH). c. Meer productgroepen onder UPV brengen (bron: BMH).
	11. Bevorderen van circulair ontwerp a. (Onderzoek naar) het ontwikkelen van keurmerken voor circulaire dan wel repareerbare producten (bron: BMH). b. Uitbreiding CIRCO-tracks (bron: BMH) c. Dialoog rond bepaalde productgroepen om circulair ontwerp van de producten en diensten te stimuleren, bijv. via convenanten (bron: BMH). *d.* Tariefdifferentiatie in UPV-systemen verder ontwikkelen voor gebruik van zeer zorgwekkende stoffen (ZZS), repareerbaarheid etc. (bron: BMH) *e.* Regulering via milieuprestatie-eis aan bouwwerken (bron: BMH).

	12. Internationale inzet en beleidsbeïnvloeding (bron: BMH) Versterkte inzet op: - In EU-verband inzetten op EU-doelen voor grondstoffenefficiëntie in 2030 en volledige circulariteit in Europa in 2050. - Bilaterale lobby richting strategisch relevante landen waarbij o.a. beleidssamenwerking, kennisuitwisseling, een circulaire waardeketen en het promoten van Nederlandse circulaire exportproducten/kennis centraal staat, in samenwerking met o.a. Holland Circulair Hotspot. - Agenderen van CE als de 'missing link' in het behalen van de doelstellingen van de Overeenkomst van Parijs. - Inzet in multilaterale fora w.o. de Verenigde Naties en OESO om ervoor te zorgen dat internationale definities en (monitorings)standaarden t.a.v. CE breed gedragen worden, en om de effecten van de transitie van CE (internationaal) te kunnen monitoren. Daarmee kan worden bijgedragen aan bestaande internationale afspraken (SDGs en Overeenkomst van Parijs) en fora (PACE). - Versterkte samenwerking met internationale financiële instellingen (IFI's) voor het verder ontwikkelen, financieren, en implementeren van de transitie naar een circulaire economie. - Inzet om IMVO-convenanten te versterken. - Bijdragen aan multilaterale fora zoals PACE die private en publieke partners samenbrengen en de transitie naar een CE versnellen. - Lobby om CE verder te brengen op de agenda van de OESO om ervoor te zorgen dat CE een volwaardige plek krijgt binnen de verschillende comités in de OESO, waaronder de economie, landbouw, handel comité. - Sturing op (nieuwe) afspraken omtrent internationale handel in secundaire grondstoffen, bijvoorbeeld binnen de WTO. - Aanpassen van het mededingingsbeleid rond ketensamenwerkingen en
Maatschap-pelijke knelpunten Waaronder: Beperkt bewustzijn voordelen en noodzaak; status- en modegevoelig-heid van spullen	**13. Heldere doelen en goede monitoring (bron: BMH)** a. Meer sectoren betrekken bij CE door het verder uitbreiden van de scope van de transitieagenda's, bijvoorbeeld met de logistieke sector, gezondheidszorg en een zwaardere inzet op textiel (bron: BMH). b. Stimuleren van de inzet van ketenregisseurs om mensen en informatie per sector of gebied bij elkaar te krijgen. Dit is aansluitend op de transitieagenda's. Ook voor de afvalsector zijn ketenregisseurs belangrijk (bron: BMH). c. Ontwikkel in nauwe Europese samenwerking een Europees monitorings- en meetsysteem (bron: BMH). d. Maak internationale afspraken op het gebied van monitoring, indicatoren en doelen en benchmarking (bron: BMH). *e.* Ondersteun de verdere ontwikkeling en uitvoering van internationale grondstofdatabases, bijv. Exiobase (bron: BMH).
	14. Duurzaam handelen van de burger ondersteunen a. Stimuleren gebruiksduurverlenging (reparatie, tweedehands, delen, services afnemen i.p.v. product) met een pilot met o.a. reparatievouchers. Ook een gedifferentieerde verwijderingsbijdrage kan daarbij worden meegenomen (bron: BMH). b. Verlaagd btw-tarief voor reparaties verder uitbreiden. Hiervoor moet de btwrichtlijn van de EU worden aangepast (bron: BMH). c. Prikkels die verpakkingen on-the-go reduceren. Concreet een verbod op gratis wegwerpbekers vallen (zoals gedaan bij plastic tasjes) (bron: BMH). d. Gedragsaanpak t.a.v. aankoop, inzameling en hergebruik textiel, waaronder bijvoorbeeld een pilot om impulsaankopen te ontmoedigen (bron: BMH).